

En stor social retfædighedssag

Taler

Johan Castberg

Dato

14 juni 1907

Sted

Stortinget

Omstændigheder

Debatt om stemmerett for kvinder (4)

- 1 Jeg havde tænkt mig, at der skulde været anledning til nu under den almindelige
debat at behandle spørgsmaalet i hele sin udstrækning, altsaa ogsaa den side ved
sagen, hvor langt man bør gaa til at indføre stemmeret for kvinder, forudsat at
man overhovedet vil, at kvinder skal faa stemmeret. For mig staar det nemlig saa,
5 at det vanskeligste spørsmaal i denne seg er ikke, hvorvidt kvinder bør faa
stemmeret eller ikke, men i hvilken udstrækning det bør ske, og om det er
berettiget og forsvarlig at gaa til en kvindestemmeret for en del af de kvinder, der
har aldersbetingelsen, om det er berettiget nu at gaa til et stemmeretsgrundlag,
som vort folk har forkastet for mændenes vedkommende. Jeg skal imidlertid
10 følge præsidentens henstillen, idet jeg forbeholder mig at komme ind paa den
side af sagen senere. Da ingen andre har begjæret ordet, har jeg bedet om det for
at udtale mig om selve kvindestemmeretsspørsmaalet i den udstrækning, som de
udtalelser, der er fremkommet fra den side, som ingen kvindestemmeret vil
have, foranlediger. Der er nemlig kommet en del udtalelser, som jeg mener bør
15 finde sin imødegaaelse.

- Jeg fæster mig først ved den side af denne sag, hvorvidt det er et
retfærdighedskrav, at kvinder faar stemmeret. Der er om dette spørsmaal
opstillet en teori af det ærede komitemindretal, som jeg mener er aldeles
20 misvisende. Der er forsøgt en slags videnskabelig definition af, hvad grundlaget
for stemmeret er. Det har faaet sit negative udtryk i mindretallets bemærkning i
indstillingen side 14, hvor det heder: «Med den samme ret, som staten
udelukker fra stemmeret dem, der ikke har naaet en vis alder, ikke har fast bolig,
gjør opbud o.s.v., med den samme ret kan den udelukke kvinderne.» Thi
25 stemmeret er ikke en ret for personen, men det er et
hensigtsmæssighedsspørsmaal for staten, hvem staten overhovedet finder bør
have stemmeret. Men hvem er staten? Der konstrueres op et statsbegreb, som

om staten skulde være noget udenfor menneskene, udenfor borgerne
30 eksisterende. Staten er dog vel os allesammen. Spørsmaalet bliver da vel, hvem er
det, vi borgere i landet finder bør have borgerret, og spørgsmaalet er her, bør
nogle borgere have fortrin fremfor de andre? Har jeg, den ene borger, lov til at
udelukke den anden borger, har jeg lov til at sige, jeg og nogle med mig har
indsigt og forudsætninger, men de andre har det ikke? Ja, det var en tid, da den
35 statsopfatning gjaldt, nemlig i enevoldets tid, da den eneste var anseet for at have
ret til at sige: jeg forstaar det hele, jeg kan styre for dere andre, jeg alene ved, hvad
der tjener til det heles vel! Nu er hr. Malm kommet saa vidt, at han vil ikke, at
den enkelte person skal kunne sige dette, men hr. Malm og vi andre, som har
stemmeret, vi skal kunne sige: «Vi ved, hvad der tjener til det heles vel, vi kan
40 udføre det hele paa alles vegne, og vi skal bestemme, hvem der skal have ret til at
styre samfundet ogsaa for de andre.» Det er den gamle enevoldsopfatning, som
bare har givet sig en anden form, et andet udtryk; det er en meget aflægs og
gammeldags opfatning, som hr. Malm her tror, at han kan forfegte paa en
moderne videnskabs, en moderne samfundsopfatnings vegne. Hr. ;Malm ligger
45 her mindst hundrede aar tilbage i tiden.

Der gjøres ogsaa gjældende en anden betragtning, som hænger sammen dermed,
og som er mindst ligesaa misvisende. Hr. Malm sagde, at staten er et, familien er
et andet; vi mænd har at verge om staten, kvinderne har at varetage familien, og
50 familien og staten staar i modsætning til hinanden; man kan ikke verne om
statens, det offentliges, interesser uden at forsømme familiens interesser. Dette
er at stille tingen paa hovedet. Det rette er dog vel at sige, at staten ikke er en
modsætning til familien, men den er bygget paa familien; jo mere familien
vernes og udvikles, jo mere man formaar at styrke og støtte familien, desto mere
55 formaar man at styrke og støtte staten. Den, som forstaar at varetage familiens
tarv, forstaar ogsaa at varetage den hele store samfundsfamilies tarv; den, som
ikke forstaar at varetage familiens interesser, som forsømmer dem, er ikke
skikket til at varetage statens interesser. Der er ingen modsetning her; det er ikke
to faktorer, som staar mod hinanden, men to faktorer, som samarbejder, eller
60 rettere den ene er bygget paa den anden.

Jeg mener derfor; at hele hr. Malms og meningsfællers udgangspunkt er
grundfalsk. Men det kommer nesten over i det kuriøse, naar saa den opfatning
føres ud i sine videre konsekvenser og det gjøres gjældende, at hvad det derfor her
65 gjælder, er at faa alle kvinder knyttet til familien og paa grundlag heraf har man
ret til at udestænge dem fra det offentlige liv. Hr. Malm udtrykte det saa: «Skaf

de flest mulige kvinder egteskab» - det var botemidlet i hr. Malms
ræsonnement. Det siges ogsaa i indstillingen: «For kvinden er hovedopgaven
70 børnenes fødsel, ernæring og opdragelse, hjemmets stel og styre, de syges og
lidendes pleie og lindring af al slags ulykke», og dette skal ske i familien, først og
fremst gennem egteskab. Ja, hvis hr. Malm og hans meningsfæller, de, der
modsætter sig kvindernes stemmeret, var saa mægtige, at de formaaede at
forandre de økonomiske love, at forandre hele den sociale samfundsbygning, saa
75 kunde man høre dette ræsonnement; men det bliver tom klang, det bliver lyd
uden indhold, naar der kastes ud en saadan setning til vejledning for os i et
samfund, hvor 45 pct. af kvinder over 25 aar ikke er gifte. Efter statistiken for
1900 var der af selvstændige kvinder 311 500, for den aldeles overveiende del
ugifte kvinder. Deraf var selvstændig næringsdrivende 20 500, haandverkere
80 2500, bestillingsmænd 6000, bestyrere og betjente 30 500, tjenere 103 000,
andre arbejdere 149 000 tilsammen 311 500. Er det hr. Malms mening, at det
skulde gaa an ved magtbud eller sociale reformer i en nær fremtid at bringe alle
disse erhvervende kvinder, hvoraf kun en liden brøkdel er gifte, i den lykkelige
stilling, som hr. Malm mente var stemmerettens modsætning, nemlig egteskab?
85 Hvis hr. Malm kan paavise noget middel til at skaffe disse 300 000 kvinder hus
og hjem og mad og børn, da kunde han høres; men jeg tror ikke, at den ærede
repræsentant for Hammersborg formaar det. Efter den statistik, som komiteen
meddeler, skulde der være 564 000 kvinder over 25 aar. Deraf var 337 000 gifte,
altsaa 227 000 ugifte, og af de gifte var der 27 000 selvstændig erhvervende. Det
90 vil altsaa sige, at af kvinder over 25 aar var der kun 55 pct. hustruer, hvis sociale
stilling kun var det, at de var hustruer.

Bortseet fra den ligefremme latterlighed i det ræsonnement, som hr. Malm førte
om dette punkt, vil jeg pege paa, at dette moment viser en af de ting, som gjør
95 retfærdigheden af, at kvinderne faar stemmeret, aldeles uimodsigelig, seet fra et
socialt og økonomisk synspunkt, Disse 45 pct. ialfald har da de samme interesser
som mændene af, hvordan vilkaarene for næringslivets udvikling bliver i vort
land. Jeg vil i denne forbindelse nævne, at i andre lande har det været saa, at
kvindernes stemmeret er reist og drevet igjennem at arbejderne og deres
100 kvinder. Det har vist sig i andre lande, at naar arbejderne har taget den sag op,
saa har de formaaet at gennemføre den som en helt ud retfærdig reform, som en
reform, der ikke gennemføres som en klassereform, og jeg vil sige det allerede
her, at der kan reises en sterk anklage mod kvinder, som har drevet
stemmeretsbevægelsen her i vort land, for, at de i ikke større grad har formaaet at
105 knytte arbejderne og deres kvinder til denne bevægelse og taget den op som en

stor, ikke alene retfærdighed ligeoverfor kvinderne, men som en stor social retfærdighedssag ved at tage op kravet om almindelig stemmeret og kun almindelig stemmeret. Der bliver derfor over denne reform allerede fra første øieblik lagt et uretfærdighedens skjær efter den form og ved den maade, hvorpaa man vil gennemføre den nu, som en begrænset stemmeret. Jeg vil intet have sagt om, hvorvidt man af taktiske grunde, fordi det kan være et skridt henimod det rette, alligevel bør stemme for den begrænsede stemmeret; men det vilde været et sterkere, værdigere, skjønnere præg over denne sag, om sagens talsmænd og først og fremst kvinderne havde seet lidt mere paa, at der er ogsaa den retfærdighedsside ved sagen, at der bygges paa samfundsnyttens og ikke paa pengene, skattebetalingen og alskens krimskrams, som man fører ind i denne sag.

Nu blev det sagt af mindretallet, at vel var det saa, at der er mange kvinder, som har interesse af, hvordan næringslivets tarv varetages i vor lovgivning og i samfundet; men mændene varetager det saa ypperlig paa kvindernes vegne, saa det behøves ikke, at kvinderne faar stemmeret af den grund. Der blev holdt en panegyrik, en lovtale over mandfolkene, som mandfolkene vil være hr. Malm evig taknemmelig for. Der kan komme den tid kanske - hvis der er nogen berettigelse i hr. Malms mørke spaadomme, og vi dog faar kvindestemmeret - at mændene, som har faaet en slig lovtale i hr. Malms indstilling, engang vil reise hr. Malm et mindesmerke med den paaskrift: «Af kvinder underkuede mænd reiste ham dette minde». Han fortæller, at mandens «hjerne- og muskelkraft, hans høie intelligens, hans fysiske arbejdssevne og store udholdenhed» o.s.v. gjør, at han og han alene bør have stemmeret. Der blev rigtignok gjort en liden undtagelse, en undtagelse, som gav en stille tvil om, hvorvidt dette var rigtig. Det var nemlig den, at der var et kvindeligt organ, hvis muskelkraft var meget større end mandens, det var tungen; dens muskelkraft var 4 gange saa stor hos kvinden som hos manden. Nu, dette er altsaa undersøgt af autoriteter - jeg ved ikke, om det ogsaa iøvrig er saa nøie undersøgt. Men det kunde vel hænde, at hvis hr. Malm havde den samme interesse at undersøge det ogsaa for andre organers vedkommende, saa kunde hans paastande om alle disse fortrin baade i hjerne, intelligens, muskler, fysik og alt mulig, dog have flere undtagelser og begrænsninger, de ogsaa. Det kunde vel hænde, at det kunde opdages, at man har vidnesbyrd om, at der paa mange omraader er større udholdenhed, større evne til at taale lidelser, at meget af, hvad der er virkelig kraft, er tilstede i større udstrækning hos mangfoldige kvinder end hos mange mænd; nogen almensætning herom bør hr. Malm ikke opstille. Den synes ogsaa lidt

besynderlig, denne tale om mændenes uhyre overlegenhed paa disse omraader, naar det fortælles i samme aandedræt - jeg læser det her i mindretallets indstilling - at naturen har indrettet det saa, at der dør saa langt flere mænd i den unge alder og opover end kvinder, fordi mændene har mindre modstandskraft overfor
150 livets mange farer og byrder. Hr. Malm udvikler i indstillingen, at vistnok fødes der langt flere gutter end jenter, men jenterne er saa meget sterkere, saa der dør saa mange flere gutter, og derfor bliver der tilsidst balance alligevel.

Jeg har hidtil talt særlig om de erhvervende kvinders krav paa at faa stemmeret.
155 Hr. Malm saa kun paa de gifte og gik ud fra, at alle var gifte eller ialfald at det kunde ordnes saa, at alle blev gifte. Ja, om nu saa var - hustruens stemmeret, hvad vil det sige? I de aller fleste tilfælde vil hustruen stemme sammen med sin mand, de vil være i overensstemmelse i opfatning, i sympati og i interesser. I de tilfælde vil kvindestemmerettens indførelse altsaa sige, at familien faar to
160 stemmer, ungkarlen faar en. Nu, ære være ungkarlen; men jeg tror ikke, der er saa svært stor skade ved, at familien faar to stemmer mod den ugifte mands ene, og - hvis vi faar kvindestemmeret - den ugifte kvindes ene. Men sker det, at mand og hustru ikke har fælles interesser, at de ikke stemmer sammen, at de stemmer hver paa sin kant, saa har det sin grund i et af to: enten har hustruen
165 andre synsmaader, andre interesser end manden og viser sin selvstændighed deri, at hun stemmer modsat eller anderledes end manden, og det bør dog ikke lastes saa meget, at hun i et godt egteskab, altsaa hvor forholdet er godt, dog stemmer mod sin mand - det skulde vel være et vidnesbyrd om, at hun ifølge sin overbevisning gaar sine egne veie; det bør hun have lov til - eller grunden er den,
170 at egteskabet ikke er godt, og er grunden den, vil hun paa tras gjøre det modsatte af, hvad manden gjør, er der daarligt forhold mellem dem, hvad vil saa det føre til? Jo, at den familie ikke faar nogen stemme. Den straffes med at miste sin stemmeret; for mandens stemme ophæver konens, og konens ophæver mandens, og det fortjener de. Der er ingen ulykke skeet derved heller. Altsaa vil i
175 de egteskaber, hvor der er et daarligt forhold og paa grund deraf mand og kone stemmer mod hinanden, familien ikke faa nogen stemme, og gode egteskaber, hvor mand og kone har fælles interesser og fælles opfatning, og hvor de derfor stemmer sammen, faar to stemmer, og den hustru, som virkelig at selvstændig overbevisning stemmer mod sin mand, hun faar anledning til at vise denne sin
180 overbevisning i gjerning, selv om den gaar mod mandens. Nu, dette kan maaske være tilfælde, som man kan beklage; men det skal ikke være nogen grund til at negte kvinderne stemmeret.

185 Det paastaaes, at kvinderne vil ødelægges ved at faa denne ret. Ja, ikke netop ved
at faa stemmeret - der er jo ikke saa mange valg, at det kan være saa ødelæggende,
at kvinderne faar adgang til, om de saa ønsker, at stemme. Det er heller ikke deri,
hr. Malm og hans meningsfæller ser faren, nei, det er valgbarheden,
ombudspligten. «Hvis det system skulde indføres her hos os» - heder det i
190 minoritetens indstilling - «at en kvinde skulde kunne tilpligtes at modtage
ethvert paa hende faldende offentligt valg - hvilket jo maa blive tilfældet, hvis
hun skal ligestilles med mændene - saa vil familielivet derigjennem have faaet et
grundskud.» Desværre! Da har nok familielivet for længe siden faaet mange
grundskud i vort land. Thi der er for tiden valgpligt for kvinder til ombud, som
195 lægger ganske anderledes beslag paa kvinderne i antal og med hensyn til tid end
det, der er spørgsmaal om her, nemlig at blive valgt ind paa stortinget. Selv om
alle 123 stortingsrepræsentanter blev kvinder, hvilket vel ingen, heller ikke hr.
Malm, har tænkt sig, saa er det da bare en liden brøkdel af de ombud, som nu
kvinderne er valgbare til. Jeg skal erkjende, at stortinget sidder sammen saa
200 længe, at det vilde være et mere byrdefullt hverv at sidde paa stortinget end f.
eks. at side i skolestyret. Men det er det sandelig for mænd ogsaa. Konen fik tage
med sig mand og barn herind til stortinget, ligesom mange stortingsmænd tager
med sig kone og barn, hvis de har anledning til det. Men spøg til side - vi har nu
en række ombud, hvor kvinder er valgbare, og hvor de fungerer, og min egen
205 erfaring - jeg har siddet i et skolestyre f. eks. i mange aar sammen med kvinder -
min erfaring og alt, hvad jeg har hørt af dem, som stod disse kvindelige
medlemmer af den korporation nær, gik i den retning, at der ikke var at spore
nogetsomhelst, som kunde regnes som forsømmelse af disse kvinders pligter og
deres ansvar overfor hjem og familie ved, at de udførte denne borgerpligt.
210 Tvertimod. Jeg anser det ogsaa som et vidnesbyrd derom, at naar man talte med
disse kvinders mænd, saa havde de ikke spor af uvilje over det forhold. De var
tvertimod fornøiet med, at deres koner sad i det hverv, havde det arbeide. Der
var intet, som blev forsømt ved det. Dette varskuer om, at denne tale om, at
ombudspligten skal ødelægge hjemmet, ødelægge kvinderne, ligefrem er noget -
215 ja, jeg vil ikke bruge sterke udtryk; men det er ialfald vist af erfaringen selv, at det
ingen vegt har.

Men faren skulde desuden vel være den, at samfundet ikke havde godt at dette.
Jeg tror, at komiteens flertal har truffet det rette, naar det siger en sætning, som
220 jo forresten er en gammel sætning, at et samfund - og kanske ikke mindst et lidet
samfund som vort - er bedst tjent med, at det lægger beslag paa, kan faa udnytte
alle de kræfter, som samfundet sidder inde med. Nu heder det hos mindretallet -

og det lyder som en erkjendelse af rigtigheden af det, jeg her sagde, og som
225 flertallet har pegt paa - at «kvinden og manden har de samme interesser i
samfundslivets bedst mulige ordning, og naar manden varetager statens tarv,
varetager han samtidig sit eget og kvindens.» Altsaa, mænd og kvinder har fælles
interesser; men manden skal varetage disse interesser alene. Ja, jeg har nævnt det
før, det er et ræsonnement, som er en gjenganger fra enevoldstidens
230 ræsonnement: vi alene vide. Men, siger mindretallet, det behøves ikke, at
kvinderne skal have stemmerettens indflydelse i samfundet; for kvinderne har
saa stor indflydelse før gennem de følelser, de har, og som de formaar at vække.
Had, skinsyge, kjærlighed og intriger spiller saadan stor rolle i vert politiske liv,
at det er fuldstændig nok, at kvinderne har denne indflydelse. De behøver ikke
235 mere. Er det den slags delagtighed i samfundet, i det offentlige liv, i vor
lovgivning o.s.v. - forudsat at man erkjender, at kvinderne bør have indflydelse
paa det - er det paa den maade, ad den vei, i de former, hr. Malm ser idealet af
kvinders indflydelse paa det offentlige liv - gennem indfiltrede traade og
intriger, der spindes af kvindehænder? Jeg troede, at alle skulde være enige om,
240 at vil man først, at kvinderne skal have indflydelse paa det offentlige liv, saa er
det værdigere, ærligere og i enhver henseende mere moralsk, at man da giver dem
denne adgang aabent og ligefrem gennem lovgivningen, end at man bygger paa
den slags ting, som mindretallet her i sin indstilling har regnet op.

245 Nu, hr. Malm har ræsonneret om dette, men han har ogsaa paaberaabt sig
erfaringer fra andre lande. Idag hørte vi noget om disse erfaringer. I
mindretallets indstilling er der herom nogle bemærkninger, som er ganske
eiendommelige: Der staar her oplyst fra en artikel i et tidsskrift «Outlook» for
februar 1906, som mindretallet har hentet fra «Kringsjaa», af en meget upartisk
250 forfatter fra en af de amerikanske stater, at «etter kvindestemmerettens
indførelse har det vist sig utilraadelig at nominere til offentlige hverv
drukkenbolte, notoriske libertinere, spillere, brændevinshandlere eller mænd,
der er interesserede i mislige forretninger.» Ja ja, naar i forhold, hvor dette har
spillet nogen rolle, dette altsaa er virkningen af, at kvinderne er kommet med i
255 det offentlige liv, saa tænker jeg, det er vidnesbyrd om, at den sætning i sin
almindelighed holder stik, at kvindernes deltagelse i det offentlige liv vil høine
og løfte vor politiske moral, vil gjøre, at fordringerne til repræsentanternes
person og til sagernes indhold ogsaa bliver strammere og sterkere, naar
kvinderne har faaet denne stemmeret, end den er nu. Jeg synes, det, som her er
260 anført af mindretallet, er et interessant og vegtigt argument for sagen. Og saa
siges der videre med hensyn til Australien eller nærmest Ny-Zeeland, at der i et

brev, som hr. Malm har faaet fra en kollega dernede - jeg ved nu ikke, hvad vegt man skal lægge paa dette brev - er meddelt, at «kvindernes valgdeltagelse har der
265 nærmest tjent til at styrke afholdsbevægelsen og socialismen.» Nu, rimeligvis er den kollega, hr. Malm har skrevet til, ikke nogen socialist, han synes, det gaar for raskt med udviklingen i de stater, og han har skrevet en del af det paa kvindernes regning. Jeg skal ikke opholde mig derved, men jeg vil fæste mig ved det andet punkt, at kvindernes deltagelse har bidraget til at styrke afholdsbevægelsen. Nu
270 kan man mene om afholdsbevægelsen, hvad man vil, men det skal alle være enige om, at det, at afholdsbevægelsen bliver styrket, er udtryk for, at den moralske bevægelse i landet bliver sterkere. Jo mere afholdsbevægelsen vokser, desto sterkere vidnesbyrd er det om, at den moralske bevægelse i folket vokser, saa jeg synes ikke, det nævnte citat egentlig er noget argument at anføre af mindretallet
275 mod kvinders stemmeret.

Hr. Malm anførte ogsaa, at i udlandet har det vist sig, at kvinderne ikke benytter sin stemmeret i nogen synderlig grad, og det skulde ogsaa være et argument for, at man ikke skulde indføre den hos os. Nu, med benyttelsen af stemmeretten
280 kan det være saa som saa for mændenes vedkommende ogsaa, det kommer an paa de forhold, som foreligger ved et valg. Men naar det i denne forbindelse blev sagt, at alle statsmænd er enige om, at kvindestemmeretten paa den ene side ikke benyttes, og paa den anden side, at den er en fare, og at den ikke virker godt, saa skal jeg minde om, at en bekjendt engelsk statsmand med et anseet navn særlig
285 paa udenrigspolitikens omraade, Sir Charles Dilke, skriver i sin bog The British Empire om stemmeretten i Ny-Zeeland følgende: «I 1893 erholdt i Ny-Zeeland enhver voksen person, som havde opholdt sig 1 aar i kolonien og 3 maaneder i distriktet, stemmeret; og maori-kuinderne (de indfødte) fik samtidig stemmeret til valg af repræsentanhusets maori-medlemmer. Det er en interessant
290 kjendsgjerning, at al opposition mod denne store forandring straks forstummede. Næsten 90 pct. af alle voksne kvinder i Ny-Zeeland er vælgere, og i de fleste større byer er de kvindelige vælgere talrigere end de mandlige. Deres deltagelse i valgene er procentvis næsten ligesaa stor som mændenes, og i tre af Ny-Zeelands fire største byer mødte et betydeligt større antal kvinder end mænd
295 ved valgurnen. Baade reformens talsmænd og dens modstandere overraskedes; reformen medførte nemlig ingen fremtrædende forandring i landets politiske forhold. Paa den anden side er det utvilsomt, at den har øget kvindernes politiske interesse og øvet en heldig indflydelse paa det offentlige liv. Hverken i Ny-Zeeland eller i Sydaustralien har gennemførelsen af kvindernes stemmeret
300 styrket den klerikale alliance - den engelske kirke, den katolske kirke og den

wesleyanske kirke - som har arbeidet imod koloniens verdslige skolesystem.»
Med hensyn til kvinders stemmeret i de australske stater, som er blandt de mest
civiliserede og fremskredne stater i verden - det er angelsaksiske samfund, hvis
305 befolkning for den aller væsentligste del er englændere, samfund, som er af de
mest opblomstrende og fremadskridende, som vi kan vente i løbet af en
menneskealder vil være af verdens første stater paa industriens og arbeidets, paa
civilisationens omraade, samfund, som har skudt en ganske forbausende,
enestaaende vekst baade paa arbeidets og kulturens felt i løbet af de sidste aartier
310 - i disse samfund er det ikke alene - som i indstillingen anført, saa, at man i en
rekke af aar har haft almindelig stemmeret for kvinder i Ny-Zeeland,
Vestaustralien og Sydaustralien, og det er heller ikke alene saa, at derefter er
kvindestemmeretten gennemført i det australske forbund, men derefter er i
aarene 1902-1905 almindelig stemmeret for kvinder ogsaa gennemført i to af de
315 vigtigste stater i det australske forbund, nemlig Queensland og Ny-Syd-Wales,
saa at nu er det bare Victoria, som ikke har stemmeret for kvinder; det har været
vedtaget gjentagende gange i Victorias underhus, men det er strandet paa
overhuset. Jeg har haft anledning til at se beretninger om, hvorledes kvindernes
stemmeret i Australien har virket, og det kunde være fristende, siden hr. Malm
320 har citeret saa meget i modsat retning, at meddele, hva f. eks en meget
fremtrædende kvinde i Australien, i et amerikansk tidsskrift, det bekjendte
«North American Review» har meddelt om virkningen af kvindeligt stemmeret
i Australien. Hun gjør opmærksom paa, at denne stemmeret har haft en
væsentlig indflydelse paa lovgivningens omraade til at fremkalde reformer at
325 moralsk og social betydning. Hun gjør videre opmærksom paa, at den spaadom,
at kvinderne dernede ikke vilde benytte sig af sin stemmeret, fuldstændig er gjort
til skamme i alle stater, og hvorledes det har bidraget til at fremme den almene
sans i familierne og ikke mindst i de konservative familier, hvor der tidligere,
familiemedlemmerne imellem, var liden drøftelse, lidet samtale om almene
330 spørgsmaal, men hvor dette er fuldstændig forandret derhen, at naar en familie
siddet sammen f. eks. ved sit frokostbord, saa er almene, offentlige spørgsmaal
det, som nu er gjenstand for samtale familiemedlemmerne imellem, og
hvorledes de mest konservative, som var imod denne reform, nu anstrenger sig
for baade gennem personlig paavirkning og gennem aviserne, at kvinder, som
335 hører til deres familie, i størst mulig udstrækning skal benytte sig af denne ret.
Hun regner op en række reformer til vern om kvinderne og til vern om børnene,
som er gennemført i disse samfund ved kvindernes anstrengelse, efterat
kvinderne har faaet stemmeret. Reisningen af samtykkealderen, vern om mødre,
selv om de ikke er gifte, vern om disse mødres børn, selv om de ikke er født i

egteskab, og i det hele vern om de svage i samfundet - hvorledes den lovgivning, som fremmer det, har faaet øget vekst og styrke ved, at kvinderne har faaet stemmeret. Jeg vil føie til, at man i de australske stater og i forbundet har taget skridtet helt ud, indført almindelig stemmeret for kvinder, taget

345 arbeidskvinderne med i stemmeretten og ikke, som man her vil, udelukket 40 à 50 procent af kvinderne, væsentlig arbeiderkvinder, fra stemmeretten.

Der kunde være saa meget at sige om denne sag endnu - jeg har væsentlig med disse bemærkninger villet belyse hulheden i det ræsonnement, som er ført her i

350 salen imod kvindelig stemmeret, det aflægse, forældede, skimlede resonnement, som er ført imod dette, og de mange uefterrettelige oplysninger, som er givet om rent faktiske forhold med hensyn til dette. Jeg vil sammenfatte min stilling til denne sag derhen, af for mig staar det saa, at grundlaget for stemmeret skal være borgernes samfundsnytte, og da baade jeg selv mener, og det er fastslaaet i vor

355 lovgivning, at ogsaa kvinderne skal betragtes som borgere, saa maa vi ogsaa give stemmeret til kvindelige borgere og da til alle kvindelige, selvhjulpne borgere. Det er en retfærdighedshandling ligeoverfor kvinderne selv, men først og fremst en foranstaltning til samfundets egen gavn, fordi jo flere i samfundet kan trække ind i de myndige og medbestemmende borgeres række, desto bedre for

360 samfundet, desto flere kræfter er det, som kommer til at samvirke. Fordi det ikke vil skade nogen, men gavne alt og alle i vort land, derfor stemmer jeg for stemmerettens udvidelse til kvinderne.

[*]

365 Den sidste trusel eller skræmsel som vi nu hørte af repræsentanten fra Stavanger, har vi hørt hver gang der har været tale om udvidelse af stemmeretten. Det lød endnu sterkere, da det gjaldt indførelse af almindelig stemmeret for mænd; jeg tror derfor ikke, det længere skræmmer saa sterkt. Jeg føler mig ikke opfordret til

370 at svare noget synderlig paa hr. Malms sidste udtalelser; jeg finder, at de har svært lidet med sagen at gjøre. Jeg vil kun sige, at alle de citater, jeg anførte af minoritetens indstilling, var korrekte i hvert eneste punkt. Naar hr. Malm talte om, at jeg for min del gik ud fra, at naar gifte kvinder stemte anderledes end sine mænd, saa var det et vidnesbyrd i mine øine om, at saadanne forhold ikke var

375 gode egteskaber, saa er det en forvanskning at mine ord. Jeg sagde, at det kunde have sin grund i, at vedkommende kvinde var en selvstændig kvinde, som havde sin egen opfatning. Dette var det eneste i hr. Malms foredrag, som vel gjorde fordring paa at være af nogen saglig art, iøvrig var det kun

380 muntrationsraadspræstationer, meget godt gjort. Jeg vil derom kun sige dette, at
det er i mine øine et glædeligt vidnesbyrd om, hvor langt vi dog er kommet i
kultur og i sund sans paa dette omraade, at det eneste udførligere forsvar for at
opretholde den nuværende udelukkelse af kvinderne, som er kommet frem her,
det drukner i latter. Det tror jeg ogsaa, at det forsvar, som dette standpunkt har
385 faaet, fuldt ud fortjener. Men der var samtidig en noget elegisk tone over
slutningen at repræsentantens foredrag; det lød som en svanesang; han gjorde
som gladiatorerne i gamle dage overfor de romerske keisere: morituri te salutant
- og han mindede om Marcus Porcius Cato, som tabte i en lignende kamp, men
trak sig tilbage og erobrede halve Spanien. Hr. Malm, som vel rimeligvis
390 kommer til at lide et lignende nederlag her, trækker sig ogsaa tilbage; jeg vil
haabe, at det ogsaa for hans vedkommende kunde følges af en erobrergjerning.
Jeg kan ikke tro andet end, at han sigtede til, at han nu forlader dette sted for at
gjenerobre en stilling, som han med saa stor bravur har indehavt tidligere. I
betraktning af, at dette maa opfattes som en svanesang fra hr. Malms side, vil jeg
395 heller ikke gaa haardt i rette med ham; jeg tror, at han har formaaet at lægge et
skjær over modstanden mod kvindestemmeretten, som ingen anden end
tilhængerne af denne sag, kan være fornøiet med, nemlig latterlighedens skjær.

[*]

400

Jeg agter at stemme for dette forslag. Jeg vil først gjøre en bemærkning for at
forebygge mulig misforstaaelse af nogle udtalelser, jeg kom med i mit første
foredrag i dag. Jeg udtalte da, at det vilde være adskillig mer tiltalende og efter
min mening korrekt, om de kvinder, som reiste kampen for stemmeret for
405 kvinder, vilde have taget skridtet helt ud og arbeidet for almindelig stemmeret
for kvinder. Jeg vil gjøre den tilføjelse, at der er mange blandt de kvinder, som
har optaget arbeidet for kvindernes stemmeret, hvem min kritik ikke rammer,
og jeg vil have taget udtrykkeligt forbehold ligeoverfor dem - der er kjendte og
agtede navne, som dette mit forbehold gjælder -; men jeg vil tilføie, at der er
410 kredse blandt dem, som har arbeidet for stemmeret for kvinder, som ikke har
havet det aabne blik for, hvad retfærdigheden her kræver, nemlig almindelig
stemmeret, som jeg for min del, og mange, mange med mig anser for det rette.
Jeg gaar imidlertid ud fra, og jeg har grund til at gaa ud fra, at hvis resultatet af
stemmegivningen skulde blive den, at begrænset stemmeret for kvinder
415 vedtages, vil de sande sig de ord, som hr. Konow nylig udtalte til forsvar for
dette, de vil sande sig ogsaa for kvindernes vedkommende, at man kan gaa ud
fra, at der fra deres side, som hidtil har reist kampen for kvinders stemmeret

overhovedet, vil blive optaget et energisk arbejde for snarest mulig at skaffe
420 ogsaa de kvinder stemmeret, som ved en begrænset stemmeretsregel for kvinder
nu maatte udelukkes. Jeg mener nemlig, at denne kamp maa tages op straks, og
at den vil blive optaget straks. Jeg mener, at den stemmeretsordning, som ikke er
bygget efter det princip, som dette forslag, som her er refereret, bygger paa, er en
irrational, uholdbar og uretfærdig stemmeretsordning, sammenlignet med den
425 almindelige stemmeret. Denne ordning med begrænset kvindelig stemmeret vil
for det første udelukke mellem 2 og 300 000 selvhjulpne kvinder i vort land, og
hvem er det, som udelukkes paa denne maade? Det er for det første en ordning,
som for en væsentlig del udelukker arbejdskvinderne, som selv tjener sit
livsophold, men som ikke kommer saa langt op i ligningen, at de naar
430 indtægtsgrænsen. Det er endvidere en stemmeretsordning, som er undergiven
ligningskommissionernes skøn. Det bliver ligningskommissionerne, som for en
stor del skal afgjøre, hvem der skal have stemmeret, og endelig er det en ordning,
som bygger paa skattebetaling, og vel at merke, ikke paa vedkommende kvindes
skattebetaling, men paa en andens skattebetaling; en kvinde faar ikke stemmeret,
435 hvis hendes mand ikke betaler skat i rette tid. Det er en urimelig ordning.

Nu er vi i vor stemmeretsordning iøvrig kommet væk fra, at stemmeretten skal
bygges paa penge. Det er et uretfærdigt grundlag, et uretfærdigt princip og et
irrationalt princip; det er et princip, som specielt venstre har forladt, og det
440 maatte derfor overraske, at det ikke skuldet lykkes, da venstre satte op sit
valgprogram, at faa flertal for en virkelig demokratisk ordning af
kvindestemmeretten. Nu, jeg trøster mig med, at dette er et tidsspørsmaal. Jeg
trøster mig med, at census-stemmeret med nødvendig konsekvens maa føre til
almindelig stemmeret. For mig staar det saa, at det er vanskelig at stemme for en
445 stemmeretsordning, som er bygget paa et saa urimeligt grundlag som
skattebetaling. Jeg har imidlertid efter megen tvil bestemt mig til at gjøre det
alligevel, henseet til, at det dog er et saavidt stort antal kvinder, som kan faa
stemmeret, henimod 3/5 af de kvinder, hvorom der er tale, og endvidere til, at
grænsen er saa uholdbar, at den maa forudsættes om kort tid af sig selv at ville
450 falde bort. Det vil blive en opgave for de demokratiske partier i vort land at reise
den sag og faa denne begrænsede stemmeret saa snart som mulig erstattet med
den almindelige stemmeret. For mig staar det saa, at de, som udelukkes her, er
de, som i særlig grad havde krav paa at blive med, fordi de stræver med eget
arbejde til eget livsophold, og de opnaar kun smaa kaar, faar lidet udbytte deraf.
455 Da er det lidet retfærdig, at man til dette lægger, at de ikke skal have denne
stemmeret, som deres gunstigere stillede medborgerinder faar.

Jeg agter at stemme for det forslag, som hr. Bryggesaa har optaget, og jeg skulde tro, at alle de, som efter sin egen overbevisning ser sagen paa denne maade, ogsaa maa stemme for det. Jeg har aldrig seet den regel praktiseret, at man, fordi om et program opstiller en sag, føler sig afskaaret fra at stemme for mere end det, som programmet opstiller. Naturligvis er man forpligtet til at gennemføre det, som programmet indeholder; men intet i programmet forbyder at gennemføre mere end det, som programmet indeholder. Jeg tror derfor, det vil vække adskillig mistemning i store krædse af vort demokrati, hvis der ikke skulde blive ialfald et betragteligt antal repræsentanter, som stemmer for almindelig stammeret.

Kilde

Stortingstidende 1906-07, s. 3532-3538, s. 3543 og s. 3547-3548.

Emner

Debatt, Innlegg i Stortinget, Kvinner, Kvinnesak, Likestilling, Stemmerett

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/en-stor-social-retfaedighedssag>